

„Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, nr 2/38/2011

Ewa Nicewicz

AlmaLaurea – włoskie doświadczenie w badaniu losu absolwentów

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie jednego z systemów badania karier osób, które ukończyły naukę na uczelniach wyższych.

Autorka stara się przybliżyć polskiemu czytelnikowi działalność istniejącego od kilkunastu lat we Włoszech konsorcjum międzyuczelnianego *AlmaLaurea* oraz, na wybranych przykładach, pokazać, jakie korzyści może przynieść monitoring losów absolwentów.

Słowa kluczowe: absolwent, *AlmaLaurea*, uczelnia, konsorcjum, młodzi przedsiębiorcy, badanie, raport, szkolnictwo wyższe, uniwersytet.

Od 1 października 2011 roku zaczął obowiązywać w polskim szkolnictwie wyższym art. 13a *Ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (Ustawa... 2005)*, wprowadzony przy kolejnej nowelizacji tego aktu prawnego. Nakłada on na uczelnie wyższe obowiązek monitorowania karier zawodowych absolwentów, w szczególności po trzech i pięciu latach od dnia ukończenia przez nich studiów. Chodzi o to, aby dostosować kierunki studiów i programy kształcenia do potrzeb rynku pracy. W związku z tym konieczne jest m.in. sprawdzenie, czy byli studenci zostali zatrudnieni, po jakim czasie od ukończenia studiów, czy praca odpowiada zdobyтым w czasie pobytu na uczelni kwalifikacjom oraz czy jest satysfakcjonująca. Dotychczas w Polsce, w przeciwieństwie do innych krajów Unii Europejskiej, takich jak Włochy czy Francja, monitoring losów absolwentów był nieobowiązkowy, nieusystematyzowany i nieustandaryzowany, prowadzony za pomocą prowizorycznych narzędzi. Warto może zatem przyjrzeć się, jak działa ten system i skorzystać z doświadczeń naszych europejskich sąsiadów, tu konkretnie Włochów.

Powstanie konsorcjum *AlmaLaurea*

We Włoszech losy absolwentów bada od lat, dokładnie od 1994 roku, *AlmaLaurea* – instytucja, która powstała przy Obserwatorium Statystycznym Uniwersytetu w Bolonii

(Osservatorio Statistico dell'Università di Bologna)¹. Od samego początku jej celem jest stworzenie pomostu łączącego uczelnie i rynek pracy, a więc z jednej strony zapewnienie absolwentom godnego zatrudnienia, a z drugiej – ułatwienie przedsiębiorcom znalezienia wykwalifikowanych pracowników spełniających ich wymagania. Działalność Konsorcjum obejmuje wszystkie dziedziny nauki, a więc zarówno nauki ścisłe, jak i humanistyczne. Obecnie dysponuje ono nowoczesną bazą danych on-line, w której zamieszczone są życiorysy absolwentów uczelni wyższych (1 580 000 życiorysów, co stanowi 78% wszystkich absolwentów szkół wyższych we Włoszech – dane z 18 października 2011 roku²).

Za swoją działalność w czerwcu 2011 roku *AlmaLaurea* otrzymała nagrodę Eunis (Elite Award for Excellence in Implementing Information Systems for Higher Education, Dublin). Model działania wypracowany przez Konsorcjum jest wzorem dla innych państw, np. dla Maroka – od stycznia 2010 roku działa pod patronatem Unii Europejskiej w ramach programu Tempus³ projekt GrInsA (Graduate's Insertion and Assessment as Tools for Moroccan Higher Education Governance and Management), którego zadaniem jest stworzenie sprawnego systemu monitorującego losy absolwentów, wzorowanego na *AlmaLaurei*. W marcu 2010 roku przedstawiciele Konsorcjum zostali także zaproszeni do Szwecji przez Swedish National Agency for Higher Education, by dzielić się wiedzą i swoimi doświadczeniami.

Szkolnictwo wyższe we Włoszech

Zanim jednak przyjrzymy się działalności *AlmaLaurei*, spróbujmy pokrótce nakreślić sposób funkcjonowania szkolnictwa wyższego we Włoszech (por. *Schede nazionali...* 2011).

Na Półwyspie Apenińskim kształcenie wyższe odbywa się na uniwersytetach oraz w instytucjach zrzeszonych przy AFAM (Alta formazione artistica e musicale – Wyższe kształcenie artystyczne i muzyczne)⁴ i tylko one są uprawnione do wydawania dyplomów. We wszystkich tych jednostkach kształcenie podzielone jest na trzy cykle: pierwszy – trzyletni (studia licencjackie), drugi – dwuletni (studia magisterskie) i trzeci – zazwyczaj trzyletni (studia doktoranckie). Studia na takich kierunkach, jak: medycyna i chirurgia, weterynaria, stomatologia, mają wciąż postać jednego cyklu (pięcio- lub sześćoletniego), który kończy się obroną pracy magisterskiej.

Naukę w uczelniach wyższych mogą podjąć tylko te osoby, które pomyślnie zdały państwowy egzamin dojrzałości (maturę). Aby studiować na takich kierunkach, jak: medycyna i chirurgia, stomatologia, weterynaria, architektura, czyli takich, które dysponują ograniczoną liczbą miejsc, konieczne jest dodatkowo zdanie egzaminu wstępnego. Jeśli chodzi o pozostałe kierunki, zasady przyjęcia na studia ustalają poszczególne uczelnie.

¹ W 1994 roku powstaje projekt „AlmaLaurea”, który w 2000 roku zostaje przekształcony w konsorcjum międzyuczelniane *AlmaLaurea*.

² <http://www.almalaurea.it/info/chisiamo/>.

³ Inne projekty europejskie, w których bierze udział *AlmaLaurea*, to Quacep oraz Medishare.

⁴ Jednostki zrzeszone przy AFAM nie mają statusu uniwersytetów, są odpowiednikami naszych akademii artystycznych. Do AFAM należą: Państwowa Akademia Teatralna (Accademia nazionale di arte drammatica), Państwowa Akademia Tańca (Accademia nazionale di danza), akademie sztuk pięknych (Accademie di belle arti), konserwatoria muzyczne (Conservatori di musica), wyższe instytuty rzemiosła artystycznego (Istituti superiori per le industrie artistiche).

Osobną kategorię stanowią instytucje zrzeszone przy AFAM – aby się w nich znaleźć, należy mieć wcześniejsze przygotowanie merytoryczne i tu również wymogi są ustalane przez poszczególne jednostki.

Planowanie kursów (przedmiotów) leży w gestii uniwersytetów – to one nadają nazwę oraz określają cele, ogólny zarys zajęć dydaktycznych, liczbę przyznanych punktów ECTS, a także sposób zaliczenia przedmiotu i kształt egzaminu końcowego, niezbędnego do uzyskania dyplomu. Ogólne cele i kryteria są jednak zdefiniowane na poziomie kraju dla wszystkich zajęć i obowiązują na wszystkich uczelniach. I tak uniwersytety są uprawnione do nadawania następujących tytułów: licencjat (po trzech latach – 180 punktów ECTS), magister (po kolejnych dwóch latach – 120 punktów ECTS), doktor (okres studiów ustalany na podstawie obszaru badań). Instytucje zrzeszone przy AFAM wydają następujące dyplomy: dyplom akademicki pierwszego stopnia (po trzech latach studiów – 180 punktów ECTS) oraz dyplom akademicki drugiego stopnia (po kolejnych dwóch latach – 120 punktów ECTS).

***AlmaLaurea* – sposób funkcjonowania, finansowanie oraz zakres działania**

Obecnie w *AlmaLaurei* zrzeszona jest większość wyższych uczelni państwowych (w tym również techniczne)⁵ oraz dziewięć prywatnych (np. Roma-LUMSA lub LIUC Carlo Cattaneo-Castellanza)⁶; instytucja działa pod egidą Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca – MIUR), którego przedstawiciele wchodzi w skład Konsorcjum obok delegatów z ramienia uniwersytetów⁷.

Podstawowym narzędziem, jakim dysponuje *AlmaLaurea*, jest baza danych on-line, dostępna na stronie www.almalaurea.it. Z każdym rokiem wzbogaca się ona o około 150 000 życiorysów. Danych dostarczają zarówno uczelnia macierzysta studenta (informacje na temat wydziału oraz kierunku studiów, tytułu pracy magisterskiej oraz obszaru zaintereso-

⁵ Około 81%. Według danych zamieszczonych na stronie MIUR (www.istruzione.it), obecnie we Włoszech działa 95 uczelni wyższych, w tym 67 państwowych i 28 prywatnych (grudzień 2011 roku). Por. www.cercauniversita.cineca.it.

⁶ W skład *AlmaLaurei* wchodzi następujące 64 uczelnie wyższe (dane z 18 października 2011 roku): Bari, Bari-Politecnico, Basilicata, Bologna, Bolzano, Cagliari, Calabria (Cosenza), Camerino (Macerata), Cassino (Frosinone), Catania, Catanzaro, Chieti e Pescara, Ferrara, Firenze, Foggia, Genova, Insubria (Varese e Como), Kore-Enna, L'Aquila, LIUC C. Cattaneo-Castellanza (Varese), LUM J. Monnet-Casamassima (Bari), Macerata, Marche-Università Politecnica, Messina, Milano-IULM, Milano-S. Raffaele, Modena e Reggio Emilia, Molise, Napoli-Federico II, Napoli-Orientale, Napoli-Parthenope, Napoli-Seconda Università, Padova, Parma, Perugia, Perugia-Stranieri, Piemonte Orientale, Reggio Calabria-Mediterranea, Roma-Campus bio-medico, Roma-Foro Italico, Roma-La Sapienza, Roma-LUMSA, Roma-S. Pio V, Roma-Tor Vergata, Roma-Tre, Salento (Lecce), Salerno, Sannio (Benevento), Sassari, Scienze Gastronomiche-BRA, Siena, Siena-Stranieri, Teramo, Torino, Torino-Politecnico, Trento, Trieste, Tuscia (Viterbo), Udine, Urbino, Valle d'Aosta, Venezia-Ca' Foscari, Venezia-IUAV, Verona. Nie ma natomiast wśród nich np. uczelni państwowych z Pizy, Palermo, Bergamo, Brescii czy Mediolanu.

⁷ Przedstawiciele MIUR wchodzi w skład zarówno Zarządu Głównego Konsorcjum (jeden), jak i Komitetu Naukowego (dwóch). Sama współpraca Konsorcjum z MIUR rozpoczęła się w 2004 roku. Rok wcześniej minister MIUR został upoważniony do stworzenia Krajowego Rejestru Studentów oraz Absolwentów Szkół Wyższych (Anagrafe Nazionale degli Studenti e dei Laureati delle Università; por. art. 1 dekretu z mocą ustawy z 9 maja 2003 roku – przekształcony w ustawę 270, 11 lipca 2003 roku). W 2004 roku został wydany dekret ministerialny (DM), zgodnie z którym przy tworzeniu bazy danych minister ma skorzystać z danych zgromadzonych przez *AlmaLaureę* (DM, 30 kwietnia 2004 roku). Na początku lutego 2006 roku minister MIUR wydaje notkę (nota nr 318, 3 lutego 2006 roku) o zacieśnieniu współpracy z *AlmaLaureą*. Obecnie jednym z celów Konsorcjum wymienionych na jego stronie (www.almalaurea.it) jest, obok działań na rzecz sprawnego zatrudnienia i badań jakości kształcenia wyższego, sporządzenie dla MIUR Krajowego rejestru absolwentów uczelni wyższych.

wań, w ramach którego ona powstała, ocen z magisterium, czasu trwania studiów, nazwiska promotora itp.), jak i sam student (oprócz życiorysu składa deklarację o stosunku do służby wojskowej, dostarcza certyfikaty językowe, zaświadczenia o przebytych stażach oraz szkoleniach; może również złożyć deklarację o chęci podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania). Absolwent ma możliwość bezpłatnego aktualizowania życiorysu przez przynajmniej sześć lat od ukończenia studiów⁸.

Ze względu na poufność, skalę i wagę informacji, niezwykle istotnym elementem jest sprawnie działające zaplecze techniczne. Od 1996 roku *AlmaLaurea* korzysta z usług konsorcjum CINECA⁹, któremu zostały powierzone zarządzanie danymi oraz piecza nad rozwojem bazy (aktualizacja życiorysów, udostępnianie najświeższych informacji uniwersytetom oraz przedsiębiorcom). To największe centrum obliczeniowe zarządza także bazą danych *AlmaDiploma*, która działa analogicznie jak *AlmaLaurea*, ale jest adresowana do uczniów i absolwentów szkół średnich.

AlmaLaurea jest instytucją publiczną *non profit*, niezależną pod względem finansowym, administracyjnym, ma pełną autonomię w zarządzaniu. Działalność opłacana jest z funduszu tegoż Konsorcjum, na który składają się: środki pochodzące od uniwersytetów (wpisowe, składka członkowska), od firm i przedsiębiorstw współpracujących z *AlmaLaureą* oraz z MIUR (roczna składka tytułem zleceń wykonywanych w imieniu i na rzecz Ministerstwa). W przypadku uczelni koszt przystąpienia do *AlmaLaurei* waha się od 2582 do 5165 euro, w zależności od liczby absolwentów¹⁰, natomiast przedsiębiorcy sami decydują, do jakiej liczby danych chcą mieć dostęp (konsultacja jednorazowa lub abonament). Przykładowo: 3-miesięczny abonament, w ramach którego można zapoznać się z 50 życiorysami, kosztuje 160 euro + VAT¹¹. Jak zauważa prof. Andrea Cammelli – pomysłodawca i założyciel *AlmaLaurei*¹² – niewątpliwym sukcesem jest to, że dzięki środkom pozyskiwanym od prywatnych inwestorów w ciągu ostatnich kilku lat udało się znacznie zmniejszyć nakłady uczelniane. Fakt ten świadczy również o skuteczności opracowanego programu i o jego sukcesie. „Uniwersytety płacą w zależności od liczby zarejestrowanych absolwentów. Od kilku lat nasz bilans jest dodatni, a nadwyżka pozwala nam zmniejszyć wysokość składki pobieranej od każdej z uczelni. Jestem szczęśliwy, bo w ciągu ostatnich dwóch lat opłaty te znacznie spadły” (por.: Scarlino 2008b).

⁸ Por. informacje na stronie uniwersytetu w Sassari: <http://www.uniss.it>; <http://www.uniss.it/php/proietttoreTesti.php?ca=163&item=4&xml=/xml/testi/testi323.xml&singpag=1>.

⁹ W skład centrum obliczeniowego CINECA wchodzi: 51 uniwersytety włoskie, Narodowy Instytut Oceanografii i Geofizyki Eksperymentalnej (Istituto Nazionale di Oceanografia e di Geofisica Sperimentale – OGS), Narodowa Rada do spraw Badań (Consiglio Nazionale delle Ricerche – CNR) oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MIUR). CINECA powstało w 1967 roku z inicjatywy ówczesnego Ministerstwa Szkolnictwa Publicznego (Ministero della Pubblica Istruzione – obecnie MIUR), na mocy porozumienia podpisanego przez rektorów uniwersytetów w Bolonii, Florencji, Padwie i Wenecji. Wówczas jego działalność obejmowała wyłącznie północ i wschód kraju – stąd nazwa: Międzyuczelniane Konsorcjum do spraw Zarządzania Obliczeniami Elektronicznymi w Północno-Wschodnich Włoszech (Consorzio interuniversitario per la gestione del centro di calcolo elettronico dell'Italia Nord-orientale). Dziś jest największym centrum obliczeniowym w kraju i jednym z ważniejszych w Europie. Por. www.cineca.it.

¹⁰ Kwota może ulec redukcji, jeśli dana uczelnia włączy się aktywnie w prace Konsorcjum.

¹¹ Dane z 2011 roku. Por. załącznik nr 1.

¹² Andrea Cammelli, od 1980 roku profesor na Wydziale Nauk Statystycznych Uniwersytetu w Bolonii; dyrektor Obserwatorium Statystycznego tegoż uniwersytetu, pomysłodawca i założyciel projektu *AlmaLaurea*; propagator idei, zgodnie z którą śledzenie losu absolwentów może znacząco wpływać na poprawę jakości kształcenia i pomóc dostosować ofertę dydaktyczną do potrzeb rynku pracy.

Działalność Konsorcjum świadczy, że instytucja ta została stworzona przede wszystkim, by służyć innym, a nie po to, by czerpać z działalności zyski. Dobrym przykładem jest tu apel wystosowany przez Andreę Cammellego w połowie grudnia 2011 roku: „Przeżywamy głęboki kryzys: żeby z niego wyjść, musimy więcej i lepiej zainwestować w młodych ludzi – dobro, które w tym Kraju wciąż się marnuje” (<http://www.almalaurea.it/info/perigiovani/>).

AlmaLaurea chce aktywnie włączyć się w działania antykryzysowe i umożliwić przedsiębiorcom (od połowy grudnia 2011 roku do 20 stycznia 2012 roku) bezpłatne ściąganie ze strony internetowej życiorysów oraz umieszczanie ogłoszeń o pracę na 30 dni. „Dobrze wiemy, że sytuacja jest trudna, ale nie zapominajmy nigdy, że nawet w obliczu klęski rolnik oszczędza na wszystkim, ale nie na ziarnie na zasiew. Młodzi ludzie są naszą przyszłością, w którą musimy zainwestować” (<http://www.almalaurea.it/info/perigiovani/>).

Od samego początku w centrum zainteresowania Konsorcjum jest zatem młody człowiek, widziany jako ogromny potencjał, niezbędny do prawidłowego funkcjonowania całego kraju. W związku z tym wśród celów, jakie stawia sobie *AlmaLaurea*, są:

- ułatwienie młodym osobom dostępu do rynku pracy, pomoc firmom i przedsiębiorcom w znalezieniu wykwalifikowanego pracownika, spełniającego ich oczekiwania, skrócenie czasu poszukiwań pracownika/pracy i usprawnienie spotkania obu zainteresowanych stron;
- monitoring losów absolwentów (ilu z nich pracuje w zawodzie, ile zarabiają, ilu jest bezrobotnych);
- badanie wymagań stawianych przez obecny rynek pracy (instytucje państwowe oraz prywatne, włoskie oraz zagraniczne);
- ocena przydatności oferty dydaktycznej na podstawie tego, jakie jest zapotrzebowanie rynku, tj. weryfikacja, na ile oferta dydaktyczna oferowana przez uczelnię jest użyteczna w podjęciu pracy i karierze zawodowej absolwentów;
- współpraca ze szkołami średnimi – pomoc maturzystom w dokonaniu świadomego wyboru kierunku studiów, dostarczenie informacji o zapotrzebowaniach rynku¹³;
- współpraca z przedsiębiorstwami (ocena przydatności przyjętych za pośrednictwem serwisu absolwentów);
- monitoring wprowadzanych reform dotyczących uczelni wyższych i rynku pracy;
- wsparcie i promocja każdego przedsięwzięcia, które ma na celu osiągnięcie powyższych celów (zarówno w kraju, jak i za granicą).

Do ut des, czyli dlaczego warto korzystać z usług AlmaLaurei

Korzyści płynące z przystąpienia do projektu są rozległe. Studenci, uczelnie oraz przedsiębiorstwa uzyskują dostęp do raportu na temat sylwetki i zatrudnienia absolwentów. Dodatkowo studenci otrzymują możliwość umieszczenia swojego życiorysu na stronie internetowej *AlmaLaurei* za pomocą specjalnego, przejrzystego i ujednoliconego formularza (w języku włoskim oraz angielskim; w życiorysie można nanosić poprawki), zyskują

¹³ Według Andrei Cammellego średnio 18% studentów pierwszego roku rezygnuje z wybranego kierunku studiów, a aż 46% po zakończeniu nauki przyznaje, że gdyby wiedziało wcześniej, jak wyglądają studia na danym kierunku, wybrałoby inny (por. Giordano 2011).

dostęp do ofert pracy, do informacji na temat studiów uzupełniających, szkoleń, staży itp. oraz do serwisu informacyjnego na temat aktualnych zapotrzebowań rynku pracy. Ponadto Konsorcjum dba o to, by cały czas doskonalić swoją ofertę – już wkrótce serwis zostanie wzbogacony o możliwość zasięgnięcia porad prawnych. Absolwent będzie mógł również zdobyć informacje, jak znaleźć pracę za granicą i jakie są możliwości dalszego kształcenia po uzyskaniu tytułu magistra (por. Pace b.r.w.a).

Korzyści są nie mniejsze w przypadku uniwersytetów, które zyskują pełną dokumentację sytuacji na uczelni (oferta dydaktyczna, ocena jakości kształcenia itd.), archiwum zawierające wszystkie tytuły prac magisterskich i doktorskich, a także bazę danych dostępną za granicą (życiorysy publikowane obecnie także w języku angielskim, a już wkrótce również w innych językach).

Przedsiębiorcy natomiast otrzymują dostęp do zintegrowanej bazy danych (życiorysy absolwentów), do wielu podjednostek *AlmaLaurei*, które umożliwiają sprawną selekcję danych i wybór interesujących kandydatów (Assessment Centre, Ufficio Diffusione AlmaLaurea, Alert Master, Alert Offerte di Lavoro, punkty informacyjne), dostęp do panelu on-line *AlmaScelta*, za pomocą którego można m.in. szukać absolwentów czy umieszczać ogłoszenia o pracy.

Mimo tak bogatej oferty i dynamicznego działania projekt, a obecnie także Konsorcjum, napotyka na swojej drodze liczne przeszkody. Podstawową trudnością, twierdzi Cammelli (zob. Pace b.r.w.b), z jaką spotkali się twórcy *AlmaLaurei*, było dotarcie do świadomości zarówno władz uczelnianych, jak i samych studentów. Ci ostatni często wciąż jeszcze nie rozumieją, jak ważne dla ich przyszłej kariery może okazać się wypełnienie odpowiedniego formularza zawierającego życiorys – pomysł ten uważają za kolejny niepotrzebny przejaw biurokracji (por. Scarlino 2008a). Stąd ustawiczna potrzeba promowania tej idei. Należy przy tym zaznaczyć, że złożenie życiorysu nie jest obowiązkowe, jednak wiele uczelni nakłada taki wymóg na magistranta, który, w przypadku niewywiązania się z tego obowiązku, nie zostaje dopuszczony do egzaminu końcowego, czyli obrony pracy magisterskiej.

Innymi dużymi wyzwaniem, które musieli podjąć twórcy Konsorcjum, były odpolitycznienie projektu oraz namowa poszczególnych uniwersytetów do współpracy międzyuczelnianej, polegającej na opracowaniu jednego systemu wspólnego dla wszystkich jednostek. Dodatkowo należało stworzyć organizm, którego głównym celem nie będzie wzbogacanie się, ale pełnienie misji społecznej.

Rynek pracy absolwentów w świetle raportu *Absolwenci i praca* – kryzysu ciąg dalszy

A praca Konsorcjum jest ważna nie tylko dla samych absolwentów, lecz także w skali całego kraju – twórcy cały czas podkreślają, że od młodych ludzi zależy przyszłość narodu i to oni znacząco wpływają na jej kształt. Ciekawy w tym kontekście wydaje się XIII raport roczny na temat zatrudnienia absolwentów: *Absolwenci i praca – kryzysu ciąg dalszy*, pod redakcją prof. Cammellego (red. 2011a). Badanie w formie wywiadu zostało przeprowadzone w 2010 roku i objęło 40 000 absolwentów (z 2009 roku – rok po zakończeniu studiów, z 2007 roku – trzy lata po zakończeniu studiów oraz z 2005 roku – po pięciu latach od zakończenia studiów; w sumie wzięło w nim udział aż 90% absolwentów).

Raport zawiera istotne informacje o ogólnej sytuacji kraju. Jak pisze prof. Cammelli, mimo że świat wychodzi z kryzysu, Włochy borykają się z coraz trudniejszą sytuacją ekonomiczną. Wiąże się z tym również brak perspektywy na stałe zatrudnienie: problem ten dotyczy zwłaszcza kobiet, mieszkańców południowych Włoch oraz ludzi młodych. Z cytowanych w raporcie badań przeprowadzonych przez ISTAT (Istituto Nazionale di Statistica – włoski odpowiednik Głównego Urzędu Statystycznego) wynika, że obecnie stopa bezrobocia wśród młodych Włochów osiągnęła prawie 30%. Jednocześnie rośnie liczba młodych ludzi, którzy ani się nie uczą, ani nie pracują, a co za tym idzie nie będą w stanie zająć miejsca osób odchodzących na emeryturę. Sytuacja jest alarmująca i niepodjęcie natychmiastowych i radykalnych kroków może doprowadzić do poważnego kryzysu na rynku pracy. Tym bardziej, jak zauważa Cammelli, że we Włoszech liczba ludzi młodych systematycznie spada (w ciągu ostatnich 25 lat liczba dziewiętnastolatków zmniejszyła się aż o 38%).

Absolwentów jest wciąż za mało i są wciąż zbyt mało atrakcyjni dla rynku pracy zarówno rodzimego, jak i zagranicznego (raport Excelsior-Unioncamere) (por. Cammelli, red. 2011a, s. 2). W latach 2004–2009 odnotowano co prawda wzrost liczby absolwentów uczelni wyższych¹⁴, ale od 2008 roku liczba osób kończących studia systematycznie spada. Jest to wynik, który plasuje się znacznie poniżej wymogów unijnych (do 2020 roku 40% obywateli krajów członkowskich powinno mieć wykształcenie wyższe). Z raportu wynika także, że Włochy, w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, nie inwestują lub inwestują zbyt mało w rozwój nauki. Mniej środków na szkolnictwo wyższe przeznaczają w Europie jedynie Słowacja oraz Węgry (Włochy przeznaczają na ten cel 0,88% PKB, podczas gdy Niemcy – 1,7%, Wielka Brytania – 1,27%, Francja – 1,39%). Sytuacja wygląda trochę lepiej, gdy chodzi o sektor badawczy (na badania przeznaczają się 1,23% PKB), ale i tu Włochy pozostają daleko w tyle za najbardziej rozwiniętymi krajami Europy, takimi jak: Szwecja (3,75% PKB), Niemcy (2,63% PKB), Francja (2,02% PKB), Wielka Brytania (1,88% PKB). Włochy nie mogą się też pochwalić dużym wkładem finansowym przedsiębiorstw w badania i szkolnictwo (jedynie około 0,65% PKB) (por. Cammelli, red. 2011a, s. 2).

Według Andrei Cammellego, nauczanie jest na wysokim poziomie¹⁵, ale wciąż jeszcze nie odpowiada wymogom rynku pracy. W dzisiejszych czasach powinno kłaść się większy nacisk nie na zbytnią specjalizację w danym sektorze, ale na umiejętność sprawnego przekwalifikowania się (zdolność wymagana przez pracodawców). Chodziłoby więc o nauczenie studenta sprawnego i logicznego rozumowania, a także selekcjonowania informacji i uczenia się. Bagaż kulturalny zdobyty w okresie studiów ma pozytywnie wpływać na kulturę osobistą, rozwój zainteresowań, umiejętność łączenia różnych dyscyplin naukowych, samorealizację.

Dobrym rozwiązaniem na przełamanie kryzysu byłaby też promocja i stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju przedsiębiorczości – oferta ta zostałaby skierowana właśnie do osób wykształconych, które mogłyby poprowadzić własną firmę.

W tej perspektywie widać coraz wyraźniej potrzebę tworzenia systemów aktualnych baz danych (skracają czas poszukiwań, sprawiają, że stają się one bardziej wydajne) –

¹⁴ Absolwenci w wieku od 30 do 34 lat – wzrost z 16 do 19% (lata 2004–2009).

¹⁵ Por. Cammelli, red. 2011a, s. 2. Autorzy raportu, posilując się badaniami Eurobarometru, stawiają tezę, że poziom wykształcenia absolwentów we Włoszech nie jest gorszy niż w pozostałych krajach członkowskich. Por. też *Standard...* 2010.

najlepszym dowodem jest tu, według Cammellego, Nobel przyznany w 2010 roku trzem ekonomistom (Peter Diamond, Dale Mortensen i Christopher Pissarides), którzy zostali wyróżnieni m.in. za wybitne osiągnięcia w badaniu zasad, jakie rządzą poszukiwaniami rynkowymi (np. poszukiwaniami pracy lub pracowników). Tezę tę potwierdzają także wyniki badań przeprowadzonych przez Maura Sylosa Labiniego oraz Manuela F. Baguesa w 2008 roku – absolwenci korzystający z usług *AlmaLaurei* znaleźli się w znacznie lepszej sytuacji niż ich rówieśnicy niekorzystający z oferty Konsorcjum¹⁶.

Wnioski płynące z *XIII raportu rocznego...* nie nastroją optymistycznie, chociaż, według Cammellego, są lepsze niż te opublikowane w roku 2009. Wśród absolwentów przebadanych w rok po ukończeniu studiów odnotowuje się wzrost bezrobocia (studia I stopnia: z 15 do 16%, studia II stopnia: z 16 do 18%, jednolite studia magisterskie: z 14 do 16,5%). Spada liczba umów na czas nieograniczony, zarobki są niższe i wynoszą średnio 1150 euro po studiach I stopnia oraz 1100 euro po studiach II stopnia. Zauważyć też można alarmujący wzrost osób zatrudnionych na czarno. Zatrudnienie bez umów o pracę dotyczy również absolwentów z 2007 roku, jednak aż 75% spośród nich pracuje, większość ma stałe umowy o pracę. Odnotowuje się natomiast spadek zarobków, które dalekie są od satysfakcjonujących (1300 euro netto).

Najlepiej wygląda sytuacja wśród absolwentów z 2005 roku, chociaż i w tej grupie odnotowuje się tendencje spadkowe. Pracuje aż 81% badanych, ale ich zarobki w ciągu pięciu lat zamiast rosnąć, systematycznie maleją (spadek o 9,6%).

Jednak według badań przeprowadzonych przez ISTAT (2010a, s. 9; por. 2010b) oraz OECD (Organization for Economic Co-operation and Development – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) (por. OECD 2010), osoby z wyższym wykształceniem mają większe szanse na znalezienie zatrudnienia (o 11% w porównaniu z osobami po maturze) i godziwe zarobki (płaca wyższa nawet o 55%). Nie zmienia się natomiast sytuacja południowych Włoch – tu rozdźwięk pozostaje niezmienny od lat: różnica między zatrudnieniem po pięciu latach od ukończenia studiów wynosi ok. 10 punktów procentowych (87% na północy, 74% na południu).

Z raportu jasno wynika, że poważne problemy na rynku pracy dotyczą także kobiet. Pracodawcy wciąż je dyskryminują, mimo że często są one lepiej wykształcone i bardziej pracowite niż mężczyźni. Po roku od ukończenia studiów magisterskich pracuje 59% mężczyzn i 53% kobiet. Niestety, wraz z upływem czasu od uzyskania tytułu, zjawisko to zamiast zanikać, nasila się. Wśród absolwentów z 2005 roku, czyli po pięciu latach od ukończenia studiów, różnica w zatrudnieniu wynosi aż 9%: pracuje 86% mężczyzn i tylko 77% kobiet. Rozbieżności, i to dochodzące do 30%, są widoczne także w zarobkach: po pięciu latach od ukończenia studiów mężczyźni zarabiają średnio 1519 euro, kobiety zaś jedynie 1167 euro.

Wpływ na wybór kierunku studiów ma nierzadko pochodzenie społeczne i tu również raport dostarcza nam interesujących danych. Osoby wywodzące się z inteligencji oraz kla-

¹⁶ „Badania pokazują, że wdrożenie systemu pośrednictwa on-line na rynku pracy, o którym mowa, poprawiło sytuację zawodową absolwentów po trzech latach od ukończenia przez nich studiów. Według naszych szacunków, uczestnictwo w *AlmaLaurei* zagwarantowało zmniejszenie prawdopodobieństwa bezrobocia o około 1,6%. Nasze badania pokazują także, że pośrednictwo on-line w rynku pracy może mieć pozytywny wpływ na wysokość zarobków. Istotnie, w analizowanych przez nas przypadkach, zarobki absolwentów biorących udział w programie były wyższe o około 3 punkty procentowe. I w końcu, zaobserwowaliśmy również wzrost mobilności o około 2,4%” (Bagues, Sylos Labini 2008, s. 29).

sy posiadającej częściej wybierają takie kierunki, jak medycyna i prawo (15% wobec 11% osób z klasy robotniczej), natomiast osoby z rodzin robotniczych – nauki pedagogiczne, ekonomiczne i społeczne (ponad 10 punktów procentowych więcej niż osoby wywodzące się z inteligencji i klasy posiadającej). Pochodzenie wpływa także na późniejsze aspiracje zawodowe: osoby z klasy posiadającej marzą o założeniu własnej firmy (14% wobec 6%), podczas gdy dzieci robotników pragną pewnej posady, najlepiej w instytucji państwowej (21% wobec 16,5%). Po pięciu latach od ukończenia studiów wśród osób wywodzących się z klasy posiadającej można też odnotować niewielkie różnice w zarobkach oraz zatrudnieniu: pracuje 83% absolwentów z klasy posiadającej (80% z rodzin robotników), z tego stałą pracą cieszy się 73% inteligencji (69% z rodzin robotników), natomiast zarobki plasują się na poziomie 1404 euro netto w przypadku absolwentów z klasy posiadającej i 1249 euro netto w przypadku osób z rodzin robotniczych. Warto także odnotować fakt, że jeszcze w 2009 roku 73 absolwentów na 100 pochodzi z rodzin, w których rodzice nie skończyli studiów wyższych. Tam, gdzie rodzice są po studiach wyższych, dziecko często obiera taką drogę jak rodzic (prawo, inżynieria, farmacja, medycyna, architektura – od 19% do 43%).

W raporcie został też poruszony problem „ucieczki mózgow” („fuga dei cervelli”). W związku z trudną sytuacją ekonomiczną Włoch, a także brakiem perspektyw na pracę dla ludzi młodych coraz więcej z nich decyduje się na pracę za granicą (w porównaniu z raportem z 2009 roku wzrost z 3% do 4,5%). Decyzję o wyjeździe podejmują głównie inżynierowie, lingwiści, absolwenci wydziałów ekonomicznych oraz kierunków społecznych. Większość z tych osób pochodzi z rodzin zamożnych, zamieszkałych w północnych Włoszech i już w czasie studiów odbyła staż lub była na stypendium za granicą. Powodem, dla którego młodzi absolwenci uczelni opuszczają swój kraj, są wyższe zarobki (średnio o około 500 euro), a także możliwość znalezienia interesującej pracy. Alarmujące jest natomiast to, że na jednego specjalistę, który po skończeniu studiów zostaje we Włoszech, przypada półtora specjalisty, który opuszcza rodzinny kraj.

Podsumowanie: bilans dodatni

Starając się podsumować działalność istniejącej od siedemnastu lat *AlmaLaurei*, można stwierdzić, że jej aktywność nie ogranicza się jedynie do pośredniczenia między absolwentem a rynkiem pracy. Na uwagę zasługuje także działalność badawcza prowadzona przez Konsorcjum. Zespół *AlmaLaurei* opracował wiele raportów, których zakres znacznie wybiega poza samą tematykę uniwersytecką. Badania te są kompleksowe i dotyczą często nie tylko samych uczelni, lecz także całego szkolnictwa postrzeganego jako system. Nierzadko są one punktem wyjścia do debaty społecznej, a także cennym źródłem wiedzy dla MIUR¹⁷, użytecznym przy planowaniu i wprowadzaniu nowych reform. Działalność Konsorcjum wyraźnie wskazuje, że, po pierwsze, młody człowiek to kapitał, od którego zależeć będzie kształt państwa, a po drugie, że uniwersytety są częścią skomplikowanego systemu.

¹⁷ Ciekawym przykładem może być wspomniany już raport Cammellego (red. 2011b), opracowany w 2010 roku i zaprezentowany w maju 2011 roku na międzynarodowej konferencji w Sassari *Orientamento e scelte dei diplomati (Ukierunkowanie zawodowe i wybory dokonywane przez maturzystów)*, który dotyczył wyborów maturzystów z 2007 i 2009 roku, odpowiednio po trzech latach i po roku od ukończenia szkoły średniej i zdania egzaminu dojrzałości.

Warto podkreślić, że z roku na rok dynamiczne i odważne działania Konsorcjum cieszą się coraz większym zainteresowaniem i coraz większą aprobatą: zwiększa się liczba uczelni wchodzących w skład *AlmaLaurei* oraz liczba życiorysów, a także zaangażowanie ze strony ministerstwa. Dla krajów takich jak Polska, w których dopiero wprowadzono obowiązek badania losu absolwentów, powinno to stanowić niezbyty dowód, że jest to krok ważny i potrzebny.

Załącznik nr 1 Przykładowy kosztorys dla przedsiębiorstw

Opis usługi: Abonament za dostęp do zintegrowanej bazy danych (ponad 100 informacji pod każdym hasłem) oraz Dostęp do całej bazy danych absolwentów + Dostęp do bazy danych magistrantów oraz jeszcze niepublikowanych danych magistrów + Dostęp do usługi <i>AlmaScelta</i> ^a		
Ważność	Liczba życiorysów do pobrania	Wysokość abonamentu (bez podatku VAT 21%)
3 miesiące	50	€ 160,00 + VAT
3 miesiące	100	€ 320,00 + VAT
6 miesięcy	200	€ 550,00 + VAT
6 miesięcy	300	€ 730,00 + VAT
6 miesięcy	500	€ 1.000,00 + VAT
1 rok	200	€ 600,00 + VAT
1 rok	300	€ 790,00 + VAT
1 rok	500	€ 1.150,00 + VAT
1 rok	1.000	€ 1.600,00 + VAT
1 rok	2.000	€ 2.150,00 + VAT
1 rok	5.000	€ 3.200,00 + VAT

^a Nazwa panelu pozwalającego na archiwizację danych i monitorowanie na bieżąco informacji, które wpływają do *AlmaLaurea*, a które spełniają wymagane przez firmę kryteria (odpowiedzi na ogłoszenie umieszczone przez firmę na stronie *AlmaLaurea*).

Literatura

Bagues M.F., Sylos Labini M. 2008

Do On-Line Labor Market Intermediaries Matter? The impact of AlmaLaurea on the University-to-Work Transition, 27 sierpnia (<http://www.almalaurea.it/info/bagues-labini.pdf>).

Cammelli A. (red.) 2011a

Laureati e lavoro: il persistere della crisi. XIII Indagine sulla Condizione occupazionale dei laureati, Rzym, 7 marca (http://www.almalaurea.it/universita/occupazione/occupazione09/Laureati_lavoro_persistere_ccris.pdf).

Cammelli A. (red.) 2011b

Le scelte dei diplomati 2009 e 2007 (Wybory dokonywane przez maturzystów roku 2009 i 2007) (http://www2.almadiploma.it/scuole/occupazione/occupazione2010/almadiploma_occupazione.pdf).

Giordano M. 2011

Diplomati e insoddisfatti: il 46% si pente degli studi, „Corriere della Sera” (Bologna), 15 grudnia.

ISTAT 2010a

L'ingresso dei giovani nel mercato del lavoro, Rzym, 30 września (http://www3.istat.it/sala-stampa/comunicati/non_calendario/20100930_00/testointegrale20100930.pdf).

ISTAT 2010b

Rapporto annuale 2010 (http://www3.istat.it/dati/catalogo/20110523_00/Avvio2010.pdf).

OECD 2010

Education at a Glance 2010: OECD Indicators, 7 września (<http://www.oecd.org/data-oecd/45/39/45926093.pdf>).

Pace F. b.r.w.a

Intervista al Professor Andrea Cammelli presidente AlmaLaurea, „Mio job-La Repubblica.it” (<http://miojob.repubblica.it/notizie-e-servizi/interviste/dettaglio/intervista-al-professor-andrea-cammelli-presidente-almalaurea/1127302>).

Pace F. b.r.w.b

Puntare sui corsi con esperienze all'estero e stage, „Mio job-La Repubblica.it” (<http://miojob.repubblica.it/notizie-e-servizi/interviste/dettaglio/puntare-sui-corsi-con-esperienze-all-estero-e-stage/3674815>).

Scarlino M. 2008a

AlmaLaurea: intervista ad Andrea Cammelli, „Studenti.it”, 26 lutego (http://www.studenti.it/universita/inchieste/almalaurea_intervista_cammelli.php).

Scarlino M. 2008b

AlmaLaurea: intoppo o servizio utile, „Studenti.it”, 25 lutego (http://www.studenti.it/universita/inchieste/almalaurea_questionario.php).

Schede nazionali... 2011

Schede nazionali sui sistemi educativi e sulle riforme in corso in Europa (Systemy edukacji w Europie – Stan obecny i planowane reformy), październik, Eurydice (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#description).

Standard... 2010

Standard Eurobarome 73, Public Opinion in the European Union. Report, t. 1, listopad (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb73/eb73_vol1_en.pdf).

Ustawa... 2005

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym, „Dziennik Ustaw” Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.